

УДК 81–115:008

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307–8332.2023.1\(27\).297876](https://doi.org/10.18524/2307–8332.2023.1(27).297876)

Аліна ЙОДЛОВСЬКА

Університет ім. Адама Міцкевича

PhD (Мовознавство)

м. Познань (Польща)

aliyod@amu.edu.pl

<https://orcid.org/0000–0001–9911–9826>

WERBALIZACJA SMAKU I ZAPACHU W DEFINICJACH SŁOWNIKOWYCH ORAZ W UMYŚLACH UŻYTKOWNIKÓW RÓŻNYCH KULTUR JĘZYKOWYCH

Wyniki percepcji zawierają informację o ontologii bytu, uzyskaną przez człowieka za pomocą poznawczych mechanizmów świadomości. Słownictwo percepcyjne odgrywa ważną rolę w kształtowaniu językowego obrazu świata.

Kiedy cecha percepcyjna jest reprezentowana w sensie leksykalnym, leksykografowie napotykać duże trudności, ponieważ pojawia się problem werbalizacji informacji przekazywanej człowiekowi za pomocą zmysłów. Problem ten rozwiązuje się odwołując się do doświadczenia native speakera.

W artykule przedstawiono wyniki eksperymentu przeprowadzonego z rodzimymi użytkownikami języka polskiego na uniwersytecie w Poznaniu, a także porównanie eksperymentów z rodzimymi użytkownikami języka ukraińskiego (na podstawie materiałów słownikowych). Za pomocą eksperymentu skojarzeniowego chciałam sprawdzić, czy percepcja smaku i zapachu jest przedstawiona w umysłach rodzimych użytkowników języka, gdy wspomina się o kawie i pomarańczy oraz czy są one reprezentowane w definicjach słownikowych.

Wyniki eksperymentu wykazały, że polscy użytkownicy najczęściej nazywają reakcję owoc na bodziec pomarańcza, natomiast ukraińscy nazywają kolor i sok. Osobom mówiącym po polsku kawa kojarzy się z mlekiem, a mówiącym po ukraińsku – z herbatą. Analiza definicji wybranych ze słowników języka ukraińskiego i polskiego wykazała, że percepcja smaku i zapachu nie zawsze znajduje odzwierciedlenie w definicjach słownikowych, jednocześnie trudno znaleźć sekwencje w definicjach.

Przykładowo smak pomarańczy jest przedstawiony w odpowiedziach respondentów dwóch języków, ale nie jest reprezentowany w definicjach słownikowych języka ukraińskiego. Zapach pomarańczy nie jest reprezentowany w odpowiedziach osób mówiących po ukraińsku, w eksperymentach z osobami mówiącymi po polsku znajdujemy jedynie pojedyncze odpowiedzi i odwrotnie, definicje słownikowe ustalają percepcję zapachu.

Słowa kluczowe: percepcja, smak, zapach, definicje słownikowe, kultura językowa

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СМАКУ ТА ЗАПАХУ У СЛОВНИКОВИХ ДЕФІНІЦІЯХ ТА У СВІДОМОСТІ МОВЦІВ РІЗНИХ ЛІНГВОКУЛЬТУР

Результати перцепції містять в собі інформацію про онтологію буття, отриману людиною за допомогою когнітивних механізмів свідомості. Перцептивна лексика відіграє важливу роль у формуванні мовної картини світу.

Коли перцептивна ознака представлена в лексичному значенні, лексикографи стикаються з великими труднощами, оскільки виникає проблема вербалізації інформації, яка передається людям через відчуття. Ця проблема вирішується шляхом звернення до досвіду носія мови.

У статті представлено результати експерименту проведеного з носіями польської мови в університеті у місті Познань, а також порівняння експериментів з носіями української мови (за матеріалами словника). За допомогою вільного асоціативного експерименту виявила, чи перцепція смаку і запаху експлікується у свідомості носіїв мови при згадці про каву та апельсин та чи представлені вони у словникових визначеннях.

Результати експерименту показали, що носії польської мови найчастіше називають реакцію фрукт на стимул апельсин, україномовні – колір і сік. Для носіїв польської мови кави асоціюється з молоком, у тих, хто розмовляє українською – з часом. Аналіз дефініцій вибраних зі словників української та польської мов показав, що сприйняття смаку та запаху не завжди відображається в словникових визначеннях, водночас у словниках важко знайти послідовність у дефініціях.

Для прикладу, смак апельсина представлений у відповідях респондентів двох мов, але не представлений у словникових визначеннях української мови. Запах апельсина не представлений у відповідях носіїв української мови, ми знаходимо лише поодинокі відповіді в експериментах з носіями польської, і, навпаки, словникові визначення фіксують сприйняття запаху.

Ключові слова: перцепція, смак, запах, словникові дефініції, мовна культура.

Słownictwo języka przedstawia podstawowe wyobrażenia native speakerów na temat otaczającego ich świata. Fragmenty językowego obrazu świata, w których koncentrują się określenia świata emocjonalnego i intelektualnego, percepcji zmysłowej, mają wyraźną specyfikę narodową (Apresyan 1995; Wierzbicka 1999; Kustova 2004; Urysoń 1998; itd.)

Obrazy dotykowe, słuchowe, wizualne, smakowe i węchowe, zawarte w języku, stają się własnością nie tylko jednostki, ale także kultury narodowej. Zatem słownictwo z semantyką percepcji jest szczególnie interesującym przedmiotem badań.

W tej pracy wezmę pod uwagę i przeanalizuję dwa tryby percepcyjne, które są ze sobą ściśle powiązane, a mianowicie smak i węch. Polska językoznawczyni A. Nagórko pisze, że językowym potwierdzeniem łączności zmysłu smaku i węchu jest to, że określeniu jakości doznań węchowych najczęściej służą wykładniki doznań smakowych (gorzki, kwaśny, słodki zapach) [5:103] i zauważa że brak prymarnych wykładników doznań węchowych tłumaczy się przyczynami pozajęzykowymi, tj. bliskością doznań smakowych i węchowych [5:105]. Jak wskazuje E. Goldstein, „są tysiące zapachów, których nie potrafimy opisać z powodu braku określeń” [1:143].

Marian Bugajski w pracy poświęconej zapachom zauważył, że określenia *cierpki, cierpkawy, gorzki, gorzkawy, kwaśny, mdlący, mdły, słodki, słodkawy, słony, słonawy, smakowity* są nazwami wieloznacznymi, odnoszącymi się do pojęć obejmujących zarówno smaki, jak i zapachy, co związane jest ze zjawiskiem synestezji [1, s. 69].

Z kolei językoznawca Igor Ruzin pisze o smakach i zauważa: Smak ma znacznie mniej słów, aby go opisać niż inne tryby. Cała różnorodność doznań smakowych jest przekazywana nie za pomocą przymiotników, ale tak zwanych „cech rodzicielskich”. Zwroty takie jak smak przypominający smak jabłka, gruszki, wieprzowiny, kawy, pomarańczy brzmią dużo bardziej znajomo niż podobne ten smak przypominający jabłkowy, gruszkowy, wieprzowy, kawowy, pomarańczowy [6, s. 84]

Antropocentryzm współczesnego lingwistycznego paradygmatu naukowego wyznaczył jeden z wiodących tematów badań prowadzonych metodą eksperymentu asocjacyjnego. Za pomocą eksperymentu asocjacyjnego możemy badać językowy obraz świata. Eksperyment tworzy system asocjacyjny osoby, ujawniając w ten sposób jego światopogląd.

W. von Humboldt pisał, że różnica między językami „to nie różnica w dźwiękach i znakach, ale różnica w samych obrazach świata. To jest powód i ostateczny sens wszelkiej nauki języków [3, s. 19–20]. W związku z tym uczymy się języka, aby zrozumieć i opisać obraz świata, środkami eksternalizacji którym on służy.

Celem moich badań jest analiza słownictwa związanego ze smakiem i zapachiem odnotowanego w eksperymentach asocjatywnych z użytkownikami rosyjskiego, ukraińskiego i polskiego.

Przedmiotem badań są definicje słownikowe wybrane ze źródeł leksykograficznych języka ukraińskiego i polskiego. **Objektem badań** jest cecha percepcyjna smaku i zapachu w strukturze definicji słownikowych.

Bazę źródłową opracowania stanowią słowniki języka polskiego i ukraińskiego, tj. Ukraiński słownik asocjacyjny, Duży słownik współczesnego języka ukraińskiego, Słownik języka polskiego, pod red. W. Doroszewskiego, Inny słownik języka polskiego, Słownik języka polskiego PWN, Wielki słownik języka polskiego PAN.

W badaniu zostały wykorzystane następujące **metody**: analiza definicji słownikowych, analiza pojęciowa, eksperyment asocjatywny.

Eksperyment asocjacyjny dostarcza „żywy” materiału do budowy pól asocjacyjnych pewnych pojęć, rekonstrukcji fragmentów języka i pojęciowych obrazów świata.

Przeprowadziłam swobodny eksperyment asocjacyjny w formie ustnej i pisemnej. Swobodny eksperyment asocjacyjny polega na tym, że respondentowi proponuje się odpowiedzieć słowem, które jako pierwsze przyszło mu do głowy po przedstawieniu bodźca, bez ograniczania wyboru odpowiedzi żadnymi kryteriami. Respondent musiał odpowiedzieć pisemnie na usłyszane słowo bodźca tak szybko, jak to możliwe.

Lista bodźców zawierała 20 słów które były związane z różnymi trybami percepcyjnymi. W tej pracy skupiłam się na słowach wybranych z eksperymentu

asocjacyjnego, a mianowicie owocu *pomarańczy* i napoju – *kawy*, które ludzie odczuwają i smakiem, i zapachem.

W badaniu wzięło udział 100 respondentów – studenci lingwistyki komputerowej, filologii polskiej, bohemistyki, slawistyki. Wśród respondentów było 74 kobiet i 26 mężczyzn w wieku – 18–32 lat.

Odpowiedzi osób mówiących po ukraińsku wzięliśmy ze Słownika asocjacyjnego języka ukraińskiego. „Ukraiński słownik asocjacyjny” Switłany Martynek pokazuje wyniki eksperymentu, które są istotne nie tylko dla określonej grupy wiekowej, ale także dla szerokiego grona użytkowników języka ukraińskiego. Przedział wiekowy respondentów, którzy brali udział w eksperymencie asocjacyjnym jest dość szeroki: od 16 do 60 lat.

Wiele cech przypisywanych tradycyjnie smakowi potrawy w rzeczywistości wiąże się z jej zapachem dlatego za pomocą eksperymentu chciałam przeanalizować, czy smak i zapach są reprezentowane w umysłach native speakerów oraz w definicjach słownikowych.

Przejdźmy do wyników eksperymentu i definicji słownikowych.

Reakcję na bodziec pomarańcza (Język polski)

Suma odpowiedzi na bodziec: 107, różne reakcje na bodziec: 84, pojedyncze odpowiedzi na bodziec: 23, niepowodzenia: 0.

Analizując odpowiedzi respondentów, widzimy, że najczęściej nazywają oni reakcję – *owoc* (27) na bodziec pomarańcza. Polscy mówcy też kojarzą pomarańczę z *pomarańczowym kolorem* (9), *świętami* (8), *cytrusami* (6), *sokiem* (6), *świętem Bożego narodzenia* (5), *mandarynkami* (5). Nieco mniej respondentów podaje *kolor* (4), *skórkę* (3), *Hiszpanię* (2). Tylko raz native speakerzy wymieniają *jedzenie* (1), *słodycz* (1), *obraz owocu w kuchni* (1), *orange* (1), *herbatę* (1), *orzeźwienie* (1), *grudzień* (1), *pragnienie* (1), *wakację* (1), *cytrynę* (1), *smoothi* (1), *chropowatość* (1), *barwę* (1), *pomarańcze* (1), *jak z Malty* (1), *słodycz* (1), *goździki* (1), *soczysta* (1), *okrągła* (1).

Wśród odpowiedzi respondenci wskazują na *słodki smak pomarańczy* (5), mniej respondentów wskazuje na *kwaśny smak* (2) i *kwaskowatość* (2) oraz na *smak bez sprecyzowania* jaki (1). Również tylko jeden respondent napisał, że pomarańcza jest *bardzo smaczna*.

Tylko 1 osoba wskazała *zapach owocu*.

Słowniki języka polskiego opisują bardziej szczegółowo nie owoc, ale samo drzewo, dlatego słowniki przedstawiają kolor i zapach nie samego owocu, ale kwiatów drzewa.

W Wielkim słowniku języka polskiego jest wskazanie na smak, kształt, wielkość pomarańczy, i zapach i kolor (ale nie owocu, a kwiat): drzewo o skórzastych liściach i białych *pachnących* kwiatach, uprawiane ze względu na duże, jadalne owoce o kulistym kształcie i *słodkim smaku*, jadalny owoc pomarańczy – drzewa (WSJP)

Słownik Doroszewskiego wskazuje wielkość owocu, a także zapach i kolor kwiatów drzewa: «Citrus sinensis, wiecznie zielone, niewysokie drzewo z rodziny

rurowatych (Rutaccae), o białych, *pachnących* kwiatach i dużych, soczystych, jadalnych owocach...(DOR)

Widzimy więc, że leksykografowie podają znaki percepcyjne – zapach, kolor, smak, a native speakerzy najczęściej nazywają archisem – *owoc* i wskazują na *kolor*. Co ciekawe, native speakerzy kojarzą pomarańcze ze świętami, na przykład *Bożym Narodzeniem*.

Reakcję na bodziec pomarańcza (Język ukraiński)

Ponieważ ukraiński słownik asocjacyjny oddziela odpowiedzi kobiet i mężczyzn, połączyłam odpowiedzi i otrzymałam następujące wyniki.

Suma odpowiedzi na bodziec: 207, różne reakcje na bodziec: 58

Ukraińcom pomarańcza najbardziej kojarzy się z *kolorem pomarańczowym* (34) i *sokiem* (24). Na trzecim miejscu jest smak owoców, czyli *słodki* (22). Respondenci zwracają również uwagę na *pyszny smak pomarańczy* (19). Dla 9 native speakerów smak pomarańczy jest również *kwaśny*, a tylko jedna osoba odnotowała połączony smak *słodko-kwaśny* i leksem *smak* (1). Żaden z mówców języka ukraińskiego nie nazwał zapachu pomarańczy.

Ankietowanym pomarańcza kojarzy się również z innymi owocami – *owocami* (14), *mandarynkami* (12), *bananami* (4), *cytrynami* (4), *pomarańczą* (3), *cytrusami* (4), *jabłkami* (3), *ananasem* (1).

Wzrokowa cecha percepcyjna – *żółty* (6), *zielony* (3), *różowy* (1) były również bardzo często wymieniane przez native speakerów.

Ukraińscy mówcy również kojarzą pomarańcze z *Nowym Rokiem* (4), *ze świętami* (1) „*Mikołajem*” 1, *prezentami* (1) i *zimą* (1).

Wśród innych skojarzeń były następujące: *okrągły* (4), *pomidor* (3); (3); *alergia* (3); *duży* (3); *złoto* (1); *fajne* (1); *kółko* (1); *oko* (1); *olej* (1); *rewolucja* (1); *sok* (1); *sokowirówka* (1); *dojrzały* (1); *film* (1); *Fiyalkovska* (1); *świeży* (1); *cellulit* (1); *soczysty* (1), *słońce* (1), *mechaniczny* (1), *przyjemność* (1), *witamina C1*, *witaminy* (1), *karoten* (1).

Słownik języka ukraińskiego przedstawia percepcyjną cechę zapachu owoców, a także wizualną cechę percepcyjną – *kolor pomarańczy*. Leksykografowie nie wskazują na smak, ale piszą, że owoc jest soczysty: Вічнозелене плодове цитрусове дерево, яке росте на півдні. 2. *Запахний*, соковитий плід цього дерева жовтогарячого кольору (Wiecznie zielone drzewo cytrusowe, które rośnie na południu. 2. Pachnące, soczyste owoce tego drzewa mają gorącożółty kolor (SUM t.1, s.54).

Leksykografowie i użytkownicy wskazują kolor, chociaż słownik nie wskazuje koloru pomarańczowego, ale gorącożółty. W ukraińskiej wersji ankiety respondenci wymienili dwa kolory na oznaczenie pomarańczy – «*оранжевий і помаранчевий*», w słowniku języka ukraińskiego występuje jeszcze jeden – *жовто-гарячий* (*gorącożółty*), który na język polski tłumaczony jest również jako pomarańczowy.

Osoby posługujące się językiem polskim najczęściej w odniesieniu do bodźca pomarańcza nazywają *owoc*, osoby posługujące się językiem rosyjskim – *przepyszny smak i kolor pomarańczowy*, osoby posługujące się językiem ukraińskim – *kolor i sok*.

Reakcje na bodziec *pomarańcza*

Język ukraiński	polski
Pomarańczowy (34),	Owoc (27)
sok (24),	pomarańczowy (9),
słodki (22).	święta (8).

Reakcje na bodziec *pomarańcza (smak)*

Język ukraiński	polski
<i>słodki</i> (22),	<i>słodki</i> (5),
<i>pyszny</i> (19),	<i>kwaśny</i> (2),
<i>kwaśny</i> (9),	<i>kwaskowatość</i> (2),
<i>słodko-kwaśny</i> (1),	<i>smak</i> (1),
<i>smak</i> (1).	<i>bardzo smaczna</i> (1).

Reakcje na bodziec *pomarańcza (zapach)*

Język ukraiński	polski
-	<i>zapach</i> (1).

Słownikowe definicje – *pomarańcza*

Język ukraiński	polski
<i>Pachnące, soczyste owoce, gorącożółty kolor</i> (SUM)	Drzewo... o białych <i>pachnących</i> kwiatach, uprawiane ze względu na duże, jadalne owoce o kulistym kształcie i <i>słodkim smaku</i> ... (WSJP)
	O białych, <i>pachnących</i> kwiatach i dużych, soczystych, jadalnych owocach... (DOR)
	Drzewo cytrusowe o dużych, soczystych owocach; też: owoc tego drzewa (PWN)
	Kulisty owoc wielkości jabłka, o dość grubej, porowatej, pomarańczowej skórce i soczystym, pomarańczowym lub czerwonym miąższu (ISJP)

Reakcję na bodziec kawa (Język polski)

Suma odpowiedzi na bodziec: 105, różne reakcje na bodziec: 76, pojedyncze odpowiedzi na bodziec: 29, niepowodzenia: 0.

Polskojęzycznym kawa kojarzy się z *mlekiem* (9) i *porankiem* (8). Ankietowani wskazują na *gorzki smak kawy* (7) i *zapach kawy* (6). Dla jednego z respondentów kawa jest *smaczna*, dla innego *niesmaczna*. W ankiecie wymieniono również

gorzkość i gorycz kawy. Dla jednego z respondentów kawa *śmierdzi*, a inny respondent wskazuje na *aromat kawy*.

Ankietowani określają również kolor napoju: czarna (5), brązowa (2), ciemna (1).

Respondenci wymieniają także następujące skojarzenia: napój (7), kofeina (7), energia (5), spotkanie (4), ekspres (3), herbata (3), Costa (2), przyjemność (2), rano (2), ziarna (2), papieros (2),

pobudzenie (2), do picia (2), kubek (1), zmęczenie (1), filiżanka (1), brąz (1), ziarno (1), kawy (1), słodycze (1), mocna (1), nawyk (1), picie (1), domowy (1), pobudka (1), mleko owsiane (1), kakao (1), starbucks (1), ciastko (1), pokój (1), automat (1), potrzeba (1), miłość (1), rutyna (1), życie (1).

Wielki słownik języka polskiego wskazuje na zapach napoju: krzew o białych wonnych kwiatach, lśniących ciemnozielonych liściach i czerwonych nasionach, z których robi się aromatyczny napój; ciemnobrązowy napój o charakterystycznym zapachu, przyrządzany z palonych i drobno zmielonych ziaren kawy – rośliny (WSJP). Oprócz zapachu prezentowany jest również percepcyjny znak koloru.

W innych słownikach języka polskiego cecha percepcyjna nie została przedstawiona: «napój parzony z palonych i zmielonych ziaren kawowca; też: porcja tego napoju» (PWN), napój gotowany na palonych i zmielonych ziarnach kawowych, porcja tego napoju (DOR).

Reakcję na bodziec kawa (Język ukraiński)

Słownik asocjacyjny języka ukraińskiego zawiera 210 reakcji na kawę. Połączyłam odpowiedzi kobiet i mężczyzn i uzyskaliśmy następujące wyniki.

Dla osób mówiących po ukraińsku kawa kojarzy się z innym napojem – *herbatą* (29). Ankietowani wskazują również na kolor napoju jako *czarny* (20) i kojarzą kawę z *porankiem* (13). Wskazane są odczucia temperaturowe – *gorąca* (13).

Dla respondentów kawa jest *pyszna* (8), *pysznie* (2) smakuje. Kawa smakuje *gorzko* (5) dla native speakerów, wskazywali także leksemy *gorycz* (1), *górzki* (1).

Dwóch respondentów napisało skojarzenie «smak» na bodziec «kawa».

Użytkownicy wskazali aromat i zapach kawy: *aromat* (6), *zapach* (6), *pachnący* (2), *aromatyczny* (1), *pachnąca* (1).

Respondentom kawa kojarzy się z ukraińskim Lwowem: *Lwów* (6); *po Lwowsku* (1), *ze Lwowa* (1). Lwów jest miastem kawy i główne skojarzenie ze Lwowem pojawia się w wyobraźni z szumem ekspresu do kawy, uczuciem cierpkiego aromatu świeżo zmielonych ziaren kawy.

Ukraińscy użytkownicy nazywali również marki kawy *Jacobs* (2), *Nescafé* (2), *Lavazza* (1), *Movenpick* (1), rodzaje kawy – *espresso* (2), *amerykano* (2) i właściwości albo charakterystykę kawy *mocna* (7), *mielona* (4), *rozpuszczalna* (2), *naturalna* (1), *parzona* (1), *świeża* (1).

Dla wielu kawa kojarzy się z mlekiem: *z mlekiem* (10), *mleko* (4), *mlekiem* (1).

Wśród innych skojarzeń były następujące: *rano* (4), *czekolada* (3), *napój* (3), *cukier* (2), *ciasto* (2), *pić* (2), *kubek* (2), *ale lepszą herbatę* (1), *fasola* (1), *gotuje* (1),

droga (1), *z cukrem* (1), *jogurt* (1), *kawusia* (1), *kawiarnia* (1), *kredens* (1), *kubek* (1), *źle* (1), *ryż* (1), *sok* (1), *spać* (1), *czarny* (1), *woda* (1), *ziarna* (1), *jego* (1), *miłość* (1), *matka* (1), *musi być* (1), *nienawidzę* (1), *uwielbiać* (1), *pić* (1), *doskonale* (1).

Zapach kawy jest wskazany w słowniku języka ukraińskiego: Тропічне дерево, з насіння якого виготовляють ароматний тонізуючий напій; кавове дерево, 2. Насіння цього дерева або порошок із цього насіння, поживний напій (з цукром, часто також з молоком чи вершками) із цього порошку (Тропикальне drzewo, z którego nasion powstaje aromatyczny napój tonizujący; drzewo kawowe, 2. Nasiona tego drzewa lub proszek z tych nasion, 3. napój odżywczy (z cukrem, często także z mlekiem lub śmietanką z tego proszku) (SUM t.4, s.65).

Więc dla osób posługujących się językiem polskim kawa kojarzy się z mlekiem, dla osób posługujących się językiem ukraińskim – z herbatą.

Reakcje na bodziec *kawa*

Język ukraiński	polSKI
herbata (29),	mleko (9),
czarna (20),	poranek (8),
poranek (13), gorąca (13)	gorzki smak (7).

Reakcje na bodziec *kawa (smak)*

Język ukraiński	polSKI
<i>pyszna</i> (8),	<i>gorzki smak kawy</i> (7),
<i>gorzko</i> (5),	<i>smaczna</i> (1),
<i>pysnie</i> (2),	<i>niesmaczna</i> (1),
«smak» (2),	<i>gorzkość</i> (1),
<i>gorycz</i> (1),	<i>gorycz kawy</i> (1).
<i>gorzki</i> (1).	

Reakcje na bodziec *kawa (zapach)*

Język ukraiński	polSKI
<i>aromat</i> (6), <i>zapach</i> (6),	<i>zapach kawy</i> (6),
<i>pachnący</i> (2),	<i>śmierdzi</i> (1),
<i>aromatyczny</i> (1),	<i>aromat kawy</i> (1).
<i>pachnąca</i> (1).	

Słownikowe definicję – *kawa*

Język ukraiński	polski
Tropikalne drzewo, z którego nasion powstaje <i>aromatyczny</i> napój tonizujący; drzewo kawowe, 3. napój odżywczy (z cukrem, często także z mlekiem lub śmietanką z tego proszku) (SUM)	krzew o białych <i>wonnych</i> kwiatach, liściących ciemnozielonych liściach i czerwonych nasionach, z których robi się <i>aromatyczny</i> napój; ciemnobrązowy napój o <i>charakterystycznym zapachu</i> ... (WSJP).
	napój parzony z palonych i zmielonych ziaren kawowca; też: porcja tego napoju» (PWN)
	napój gotowany na palonych i zmielonych ziarnach kawowych, porcja tego napoju (DOR).
	Ciemnobrązowy, <i>aromatyczny</i> napój parzony z palonych, drobno zmielonych nasion... (ISJP)

Wnioski. Zapachy i smaki w słownikach nie są istotnymi składnikami znaczeń leksemów i są traktowane wybiórczo.

Smak pomarańczy jest prezentowany w odpowiedziach respondentów z dwóch języków z różnymi leksemami (kwaśny, słodki, smaczny), ale nie został przedstawiony w definicjach słownikowych języka ukraińskiego, z 4 słowników języka polskiego tylko 2 wskazują smak (słodki lub kwaśny)

Zapach pomarańczy nie jest reprezentowany w odpowiedziach osób mówiących po ukraińsku, znajdujemy jedynie pojedyncze reakcje w eksperymentach z osobami mówiącymi po polsku. Wręcz przeciwnie, definicje słownikowe rejestrują postrzeganie zapachu. Na przykład w słowniku języka ukraińskiego wskazano, że pomarańcza jest pachnąca. Polskie słowniki odnotowują jedynie zapach kwiatów drzewa, a nie samego owocu.

Gorzki lub pyszny smak kawy jest prezentowany w wynikach eksperymentów z native speakerami. Żadna z definicji słownikowych trzech języków nie dostarcza percepcyjnego znaku smaku. O zapachu kawy wspominają respondenci z Ukrainy i Polski. Słowniki języka ukraińskiego i słowniki języka polskiego wskazują na leksem *aromatyczny*.

Percepcja smaku i zapachy użytkowników języka nie zawsze znajduje odzwierciedlenie w definicjach słownikowych, jednocześnie w słownikach trudno znaleźć konsekwencję w kojarzeniu poszczególnych leksemów.

Literatura

- Bugajski, M. (2004). Jak pachnie rezeda? Lingwistyczne studium zapachów. Wrocław.
 Goldstein, E. (2007). Sensation and Perception. Wadsworth
 Humboldt, W. Von. (1963). Ueber das vergleichende Sprachstudium in Beziehung auf die verschiedenen Epochen der Sprachentwicklung (1820). Werke: in 5 B. B. 3. Darmstadt, 1–25.
 Mitrenga, B. (2014). Zmysł smaku: studium leksykalno-semantyczne. Katowice.
 Nagórko, A. (1987). Zagadnienia derywacji przymiotników. Warszawa.
 Рузин, И. (1994). Когнитивные стратегии именования: модулы перцепции (зрение, слух, осязание, обоняние, вкус) и их выражение в языке. № 6, 79–100
 Український асоціативний словник. В 2 т. Т. 1: Від стимулу до реакції. вид., стер. Львів: Паіс, 2008. 344 с.

Український асоціативний словник. Світлана Мартінек, Віталій Мітьков. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів: Паїс, 2021. Т. III. Від стимулу до реакції. 544 с.
SUM-Беликий тлумачний словник сучасної української мови. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005
DOR-Słownik języka polskiego, pod red. W. Doroszewskiego t. I–XI, Warszawa 1958–1969.
ISJP- Inny słownik języka polskiego, pod red. M. Bańki, t. I–II, Warszawa 2000.
PWN- Słownik języka polskiego PWN. URL: <https://sjp.pwn.pl>
WSJP-Wielki słownik języka polskiego PAN, kierownik projektu: P. Żmigrodzki. URL: www.wsjp.pl.

References

Bugajski, M. (2004). Jak pachnie rezeda? Lingwistyczne studium zapachów. Wrocław. [in Polish].
Goldstein, E. (2007). Sensation and Perception. Wadsworth.
Humboldt, W. Von. (1963). Ueber das vergleichende Sprachstudium in Beziehung auf die verschiedenen Epochen der Sprachentwicklung (1820) // Wilhelm von Humboldt. Werke: in 5 B. / A. Flitner, K. Geil (hrsg.). B. 3. Darmstadt, 1–25.
Mitrenga, B. (2014). Zmysł smaku: studium leksykalno-semantyczne. Katowice. [in Polish].
Nagórko, A. (1987). Zagadnienia derywacji przymiotników. Warszawa. [in Polish].
Ruzin I. (1994). Kognitivnye strategii imenovaniya: modusy percepcii (zrenie, sluh, osyazanie, obonyanie, vkus) i ih vyrazhenie v yazyke [Cognitive naming strategies: modes of perception (vision, hearing, touch, smell, taste) and their expression in language]. No. 6, 79–100 [in Russian].
Ukrainian associative dictionary. (2008). [Ukrainskyi asotsiatyvnyi slovnyk]. In 2 vol. Vol. 1: Vid stymulu do reaktsii. Lviv: Pais. [in Ukrainian].
Ukrainian associative dictionary. (2021). Svitlana Martinek, Vitaly Mitkov [Ukrainskyi asotsiatyvnyi slovnyk]. Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. Lviv: Pais. T. III. Vid stymulu do reaktsii. [in Ukrainian].
SUM – A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language. V. T. Busel [Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: VTF «Perun», 2005 [in Ukrainian].
DOR – Słownik języka polskiego, pod red. W. Doroszewskiego t. I–XI, Warszawa 1958–1969.
ISJP – Inny słownik języka polskiego, pod red. M. Bańki, t. I–II, Warszawa 2000.
PWN – Słownik języka polskiego PWN. URL: <https://sjp.pwn.pl>
WSJP – Wielki słownik języka polskiego PAN, kierownik projektu: P. Żmigrodzki. URL: www.wsjp.pl.

Alina YODLOVSKA

VERBALIZATION OF TASTE AND SMELL IN THE DICTIONARY DEFINITIONS AND IN THE MINDS OF USERS OF DIFFERENT LINGUISTIC CULTURES

The results of perception contain information about the ontology of being, obtained by a person with the help of cognitive mechanisms of consciousness. Perceptual vocabulary plays an important role in forming the linguistic picture of the world.

When a perceptual feature is represented in a lexical sense, lexicographers face great difficulties, because there is a problem of verbalizing the information that is transmitted to people through the senses. This problem is solved by appealing to the experience of the native speaker.

The article presents the results of an experiment conducted with native speakers of the Polish language at a university in the city of Poznan, as well as a comparison of experiments with native speakers of the Ukrainian language (based on the dictionary materials). With the help of a free associative experiment, I wanted to find out whether the perception of taste and smell is presented in the minds of native

speakers when coffee and orange are mentioned and whether they are represented in the dictionary definitions.

The results of the experiment showed that Polish speakers most often call the reaction fruit to the stimulus orange, while Ukrainian speakers call color and juice. For speakers of the Polish language, coffee is associated with milk, for those who speak Ukrainian – with tea. The analysis of the definitions selected from the dictionaries of the Ukrainian and Polish languages showed that the perception of taste and smell is not always reflected in the dictionary definitions, at the same time, it is difficult to find consistency in the definitions in the dictionaries.

For example, the taste of orange is represented in the answers of respondents of two languages, but not represented in the dictionary definitions of the Ukrainian language. The smell of an orange is not represented in the responses of Ukrainian speakers, we find only responses in experiments with Polish speakers and vice versa, dictionary definitions show the perception of the smell.

Keywords: *perception, taste, smell, dictionary definitions, linguistic culture.*